

Radosław Pachocki, Paweł Uściłko

***Wielokulturowa osada na stan. 1 w miejscowości Ropuchy
(AUT A1 – 151), gm. Pelplin, woj. pomorskie.***

Stanowisko 1 w miejscowości Ropuchy, gm. Pelplin, woj. pomorskie położone jest na Pojezierzu Kaszubskim, w obrębie krawędzi doliny rzeki Węgiernicy, lewo-brzeżnego dopływu Wierzycy u podnóża i na zachodnim stoku wyraźnie eksponowanego wzniesienia o charakterze morenowym (ryc. 1).

Stanowisko zostało odkryte w roku 1992 podczas archeologicznych badań powierzchniowych prowadzonych przez mgr K. Godona z Muzeum Archeologicznego w Gdańsku na obszarze AZP 20 – 44. Powierzchnię stanowiska określono na ok. 1 ha, a chronologię na podstawie znalezionego materiału zabytkowego na wczesne i późne średniowiecze.

Weryfikację powierzchniową stanowiska przeprowadzono przy okazji kwalifikacji do szerokopłaszczyznowych badań wykopaliskowych na obszarze kolizji z przebiegiem autostrady A1. Obszar kolizji określono na 16 arów.

Ratownicze, szerokopłaszczyznowe badania archeologiczne przeprowadziła na zlecenie Muzeum Archeologicznego w Gdańsku ekspedycja archeologiczna Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie pod kierownictwem mgr M. Gładkiego.

W dniach od 30.08 do 31.10.2003 przebadano obszar o łącznej powierzchni 80 arów i odkryto 163 obiekty archeologiczne datowane na wczesną epokę żelaza (26) oraz późne średniowiecze i nowożytność (9). Chronologii pozostałych 128 nie udało się ustalić ze względu na brak materiałów zabytkowych. Z wypełnisk obiektów i warstw kulturowych pozyskano 2997 fragmentów naczyń oraz 21 zabytków wydzielonych.

Wczesna epoka żelaza – kultura pomorska (wczesny okres lateński)

Obiekty nieruchome

Jamy gospodarcze

Na stanowisku 151 w Ropuchach zarejestrowano 24 jamy związane z osadnictwem kultury pomorskiej, których funkcję określić można jako gospodarczą. Pod względem konstrukcji można podzielić je na dwie grupy.

W grupie I mamy do czynienia z niewielkimi obiektami. Ich wymiary zawierają się w przedziałach od 0,8 do 1,5 m długości przy szerokości w granicach 0,5 do 1,4 m. Miąższość omawianych struktur nie przekracza 0,53 m przy wartości minimalnej 0,11 m.

Na grupę II składają się obiekty średniej wielkości. Ich wymiary zawierają się w przedziałach od 1,5 do 2,83 m długości przy szerokości w granicach 1,4 do 2,54 m. Miąższość omawianych struktur nie przekracza 0,89 m przy wartości minimalnej 0,14 m.

Rozkład obu grup na obszarze stanowiska w omawianej fazie chronologicznej uznać należy za zrównoważony.

W rzucie poziomym omawiane obiekty dzielą się wyraźnie na 4 podstawowe grupy. Na obszarze objętym osadnictwem z wczesnej epoki żelaza wyraźnie dominują obiekty o strukturze owalnej w planie. Łącznie, z wczesną epoką żelaza łączyć można 13 tego typu obiektów, co stanowi 54, 16% ogółu. Drugą pod względem wielkości grupę stanowią obiekty przyjmujące w rzucie poziomym kształty elipsoidalnie – wyraźnie wydłużone po jednej z osi. W stosunku do całkowitej ilości obiektów stanowią one 29, 16% ogółu analizowanych struktur. Zdecydowanie najmniej jest obiektów o regularnej budowie kolistej bądź prostokątnej, odpowiednio 4,16 i 12,5%.

W rzucie pionowym omawiane obiekty dzielą się na dwie podstawowe grupy. Najliczniejszą grupę stanowią łagodnie uformowane obiekty nieckowate o płaskim z reguły dnie. Wśród obiektów wczesnożelaznych zdecydowanie dominują stanowiąc 83, 34% ogółu analizowanych. Drugą grupą pod względem ilościowym stanowią obiekty charakteryzujące się V – kształtną formą niecki. Stanowią one niewielką grupę 16, 66% ogółu badanych.

Konstrukcje słupowe

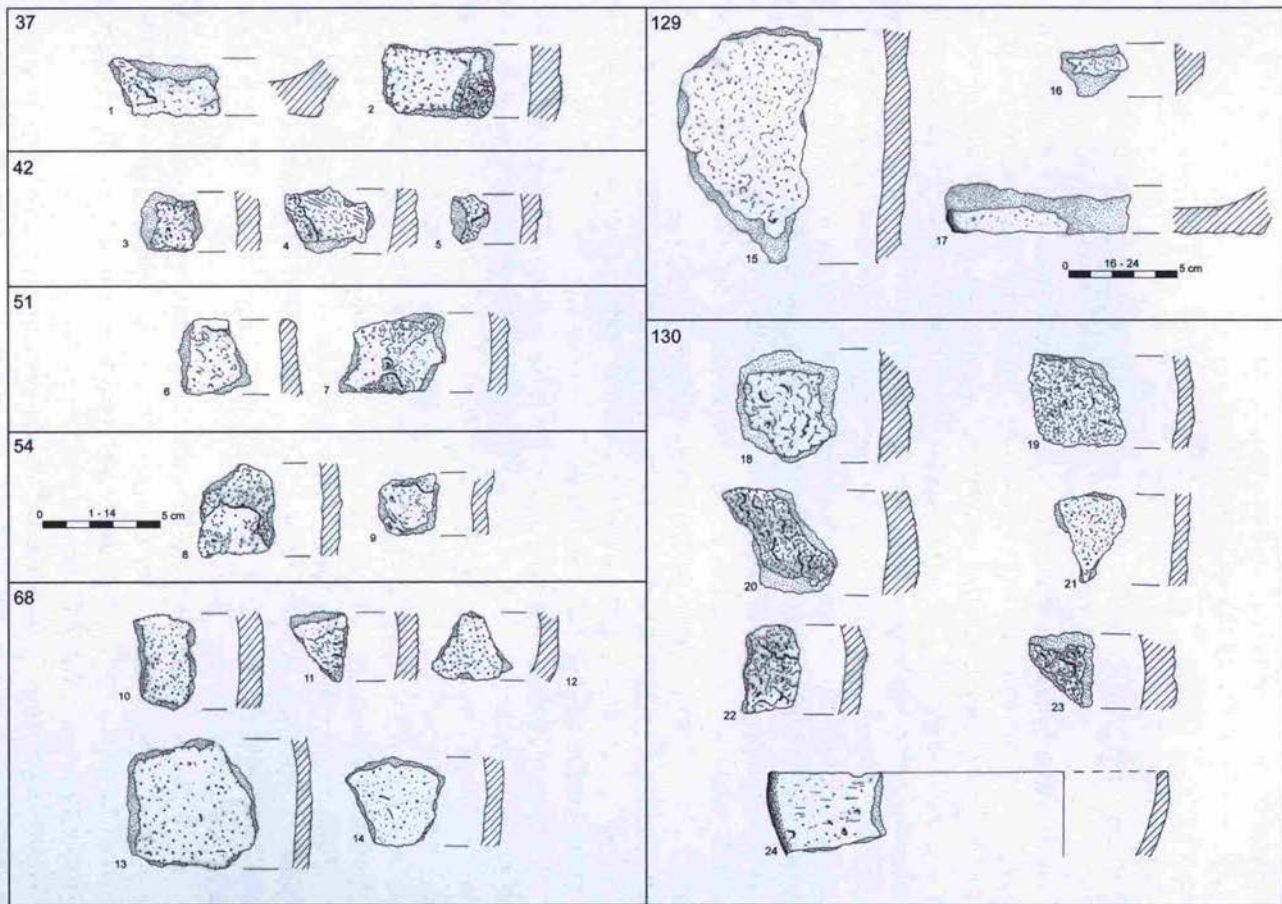
Do największych należy niewątpliwie konstrukcja I (ryc. 2*) stanowiąca pozostałości domostwa. W skład struktury wchodzi siedem dołków posłupowych (45, 48, 35, 34, 31, 52, 49) rozmieszczonych co 2,5 do 4 m. Domostwo, zorientowane na osi WE, posiadało wymiary 13,27 x 6,6 m i powierzchnię 85 m².

Drugą całkowicie zachowaną jest konstrukcja II stanowiąca pozostałość zapewne pomieszczenia gospodarczego o wymiarach 7,5 x 4 m i powierzchni 30 m². W skład struktury wchodzi 8 dołków posłupowych (78, 80, 8, 82, 76, 72, 73, 62) rozmieszczonych dość nieregularnie w odstępach co 1,5 do 4 m. Pomieszczenie zorientowano na osi NS.

Do określenia wymiarów konstrukcji III i IV mamy niewystarczającą ilość danych ze względu na ich częściowe położenie poza obszarem badanym. Konstrukcja III stanowi pozostałość domostwa zorientowanego na osi NW – SE, wymiarach 7,3 x 3,29 m i powierzchni w części zachowanej wynoszącej 23 m². W skład struktury wchodzi 7 dołków posłupowych (87, 89, 90, 73, 77, 63, 91) rozmieszczonych nieregularnie w przedziale od 1 do 4 m.

Układ przestrzenny i funkcja konstrukcji IV nie jest możliwy do odtworzenia ze względu na brak źródeł. Budowla zorientowana na osi NW – SE o wymiarach

w części zachowanej 5 x 5,5 m posiada powierzchnię w części zachowanej sięgającą 22,5 m².

Ryc. 3. Ropuchy, stan. 1. Pelplin, woj. pomorskie. Fragmenty naczyń kultury pomorskiej z wypełnisk obiektów 37, 42, 51, 54, 68, 129, 130.

Paleniska

Jedynym paleniskiem związanym z osadnictwem wczesnożelaznym jest obiekt 118 o wymiarach 1, 9 x 1, 8 m i miąższości 0, 53 m. W wypełnisku obiektu stwierdzono występowanie warstwy silnie przesyconej spalenizną i węglami drzewnymi. W spągowej części obiektu tkwiły liczne kamienie tworzące typową warstwę termoizolacyjną.

Materiały ruchome

Ceramikę naczyniową z wczesnej epoki żelaza reprezentują 274 fragmenty naczyń. Wśród nich przytłaczającą większość – 268 fragmentów stanowią pozostałości środkowych partii garnków formy jajowatej. W zbiorze tym wyraźnie wydzielają się dwie grupy technologiczne. Najliczniejszą stanowią fragmenty ceramiki silnie schropowaczonej, bądź w skrajnych przypadkach kierunkowo obmazywanej (ryc. 3: 1–14). Wykonane są one z gliny schudzonej domieszką gruboziarnistego tłucznia granitowego. Grubość ścianek omawianych fragmentów naczyń wskazuje na ich przynależność do grupy garnków zasobowych średniej, bądź dużej wielkości.

Drugą grupę wyraźnie statystycznie mniejszą stanowią fragmenty naczyń o powierzchni niestarannie wygładzanej, barwy jasnobrązowej. Wykonano je z gliny schudzonej domieszką gruboziarnistego i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, którego ziarna są wyraźnie widoczne na powierzchniach zagładzanych. Fragmenty te z reguły cienkościenne stanowią pozostałości pojedynczych egzemplarzy mis w kształcie wycinka kuli (ryc. 2: 24) oraz waz.

Formy ceramiczne należące do grupy jajowatych należą do najpowszechniejszych typów naczyń epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Występują w zespołach kultury łużyckiej z okresów HaC i D (B. Muzolf 2002, s. 297), kultury pomorskiej oraz kultury kurhanów zachodniobałtyjskich (M. Gładki 2002, s. 191), gdzie datowane są na czasy od HaD po fazy najpóźniejsze związane z okresem środkowolateńskim. Z analogiczną sytuacją mamy do czynienia w przypadku mis w kształcie wycinka kuli. Naczynia te występują powszechnie na osadach z wczesnej epoki żelaza w Polsce północno-wschodniej (M. Gładki 2003, s. 28) oraz w zespołach grobowych kultury pomorskiej, gdzie pełnią często funkcję pokryw (M. Andrzejowska 1993, s. 134 – 135).

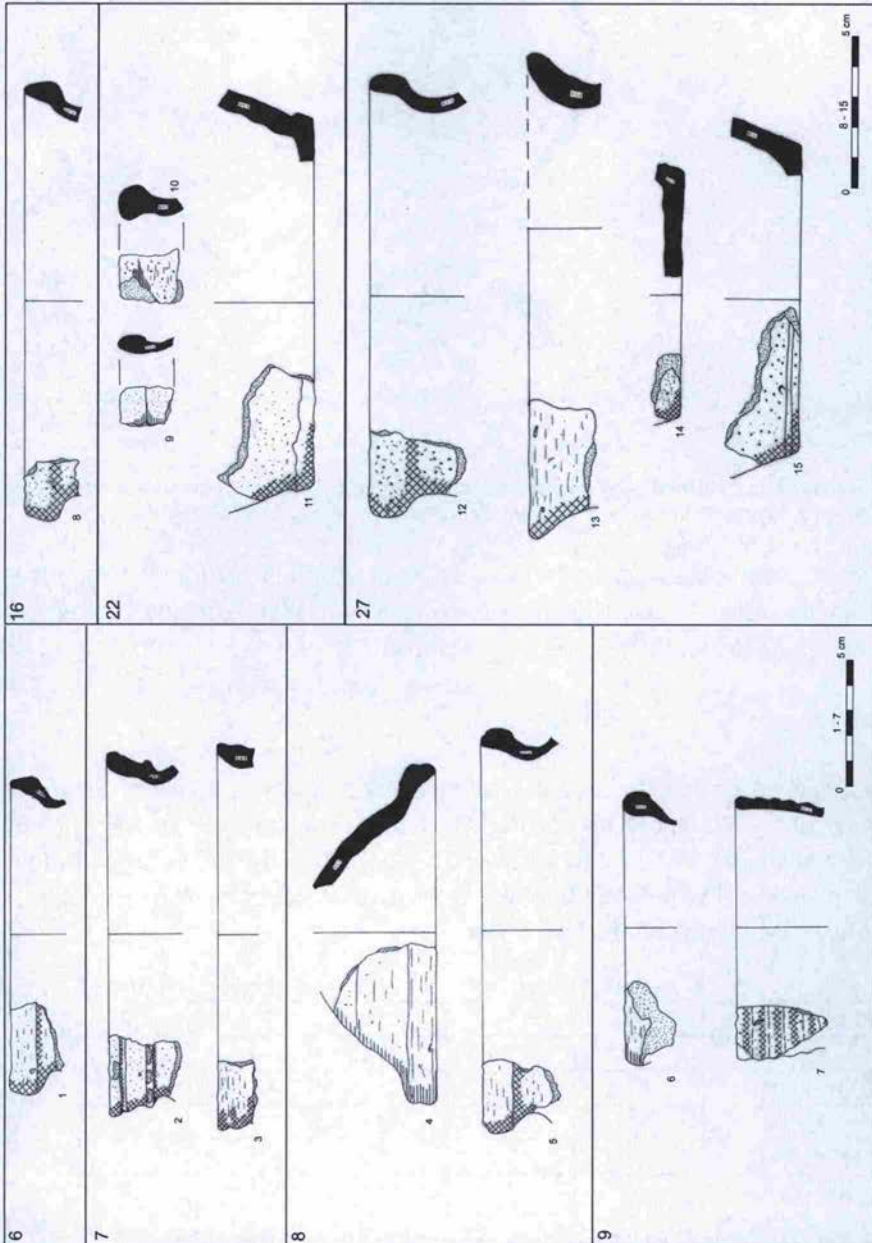
Nieco lepiej przedstawia się kwestia datowania waz. Występują one w późnych fazach wczesnej epoki żelaza. Analogiczny egzemplarz pochodzi z grobu 10 z Gutorzyna, woj. kujawsko-pomorskie datowanego scytyjskimi zausznicami gwoździowatymi na VI w. p.n. e (HaD) (R. Grygiel 1993, s. 347).

Zabytki wydzielone charakterystyczne dla prezentowanych materiałów to 2 stożkowate i jeden krążkowaty przęślik gliniany. Analogiczne formy występują powszechnie w materiałach osadniczych z wczesnej epoki żelaza.

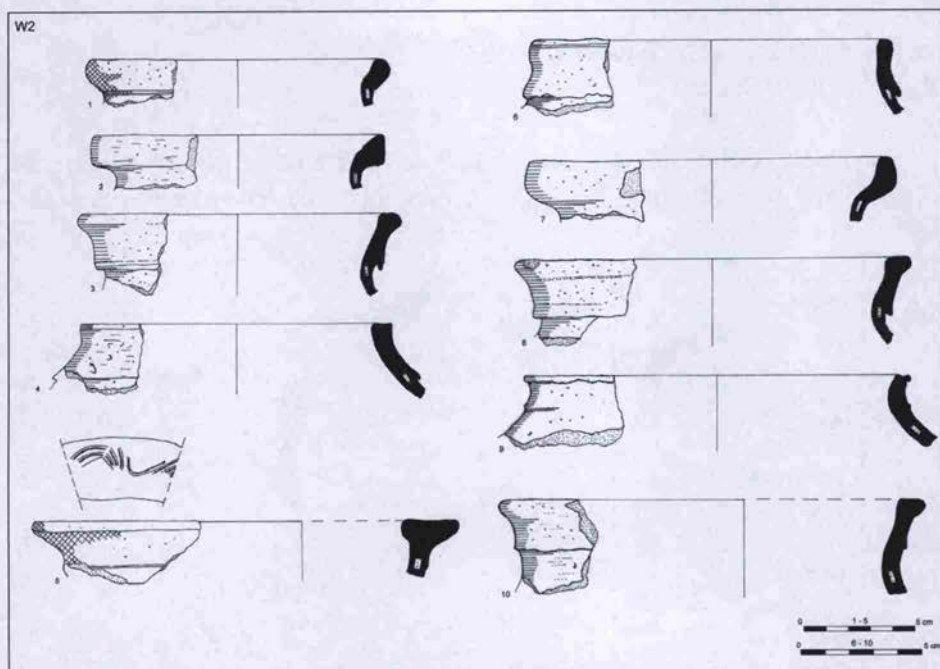
Późne średniowiecze – nowożytność

Obiekty nieruchome

Spośród 163 obiektów zarejestrowanych w trakcie badań na stanowisku 151 w Ropuchach, 9 poprzez obecność materiałów zabytkowych wiązać można w spo-

Ryc. 4. Ropuchy, stan. 1. Pelplin, woj. pomorskie. Fragmenty naczyń późnośredniowiecznych z wypełnisk obiektów 6 – 9, 16, 22, 27.

Ryc. 5. Ropuchy, stan. 1. Pelplin, woj. pomorskie. Fragmenty naczyń późnośredniowiecznych i nowożytnych z wypełnisk obiektów z warstwy 2.

sób pewny z osadnictwem późnośredniowiecznym. Wśród nich zdecydowaną przewagę mają paleniska – 7. Skład ilościowy pozostałych grup funkcjonalnych przedstawia się następująco: domostwa – 1, jamy gospodarcze – 1.

Domostwa

Do omawianego typu zakwalifikować możemy pojedynczy obiekt nr 9 zorientowany na osi N – S. Stanowi on pozostałość domu o konstrukcji zrębowej z przedśionkiem, o wymiarach 5,63 x 7,87 i powierzchni użytkowej 40 m². O zastosowaniu konstrukcji zrębowej w procesie budowy domostwa świadczy wyraźny rowek fundamentowy o szerokości od 0,53 do 1,3 m.

	garnki	dzbany	misy	pokrywki	suma
k. XIII – XIV w.	2	*	*	*	2
XIV w.	*	*	1	2	3
XIV – XV w.	11	*	1		12
XV w.	11	8	2	1	22
I poł. XVI w.	3	1	*	*	4
XV -XVI w.	3	*	*	*	3

Tabela 1. Zestawienie ilościowe i formalne ceramiki późnośredniowiecznej.

	garnki	dzbany	misy	pokrywki
k. XIII – XIV w.	100%	*	*	*
XIV w.	*	*	34%	66%
XIV – XV w.	91, 60%	*	8, 40%	
XV w.	50%	36, 40%	9, 10%	4, 50%
I poł. XVI w.	75%	25%	*	*
XV -XVI w.	100%	*	*	*

Tabela 2. Zestawienie ilościowe ceramiki późnośredniowiecznej.

Paleniska

Do omawianego typu zakwalifikować możemy 9 obiektów i wśród nich wyróżniają się wyraźnie dwie podstawowe grupy wielkościowe. W grupie I mamy do czynienia z obiektami średniej wielkości, których wymiary zawierają się w przedziale 1,5 – 2,43 m długości, 0,65 – 1,76 m szerokości i miąższości nie przekraczającej 0,18 m. Grupa II skupia obiekty małe o długości od 0,7 – 1,32 m przy szerokości od 0,6 – 1 m i miąższości do 0,18 m.

W rzucie pionowym omawiane obiekty posiadały łagodnie nieckowato uformowane dna.

Jamy gospodarcze

Na stanowisku 151 w miejscowości Ropuchy zarejestrowano 3 obiekty o funkcji gospodarczej datowane jednakże na okres nowożytny. Omawiane obiekty to owalne w planie jamy o długości od 2 do 3,2 m, przy szerokości od 1,2 do 2,5 m. Miąższość obiektów wynosiła od 0,26 do 1,06 m przy nieckowato i U – kształtnie uformowanych partiach przydennych.

Materiał ruchomy

W wyniku analizy 2725 fragmentów naczyń z omawianej fazy wyróżnić można 7 horyzontów chronologicznych zawierających się w przedziale między XIII a XVI w. (ryc. 4 – 5). W zbiorze naczyń wystąpiły dwa fragmenty garnków o cechach archaicznych wyraźnie nawiązujących do form z późnych faz wczesnego średniowiecza. Ich znikoma liczba (tabele 1 – 2) świadczyć może o istnieniu śladowego osadnictwa na stanowisku w tym okresie, bądź o przetrwaniu w wiekach późniejszych tradycji garncarskich z epok wcześniejszych.

Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku form ceramicznych datowanych na koniec XIII i XIV w., które stanowią zaledwie 4,34% wszystkich dobrze datowanych form. Analogie do naczyń ze stanowiska 151 w Ropuchach pochodzą z zamku w Skarszewach, woj. pomorskie.

Zdecydowany rozwój osadnictwa następuje na obszarze stanowiska w wiekach XIV i XV. Z tymi czasami wiązać należy istnienie gospodarstwa, czego dowodami są zachowane domostwo (ob. 9) wraz z okolicznymi paleniskami i dołkami postępowymi po ogrodzeniu.

Stopniowy zanik osadnictwa widoczny jest już w wieku XVI. Z tego okresu pochodzi 6 fragmentów garnków oraz pojedynczy fragment dzbanka.

Obecność tak licznych późnośredniowiecznych materiałów ruchomych na obszarze stanowiska tłumaczyć można jego położeniem w pobliżu przeprawy mostowej na szlaku łączącym Pelplin i Starogard Gdański.

Bibliografia

Andrzejowska M.

- 1993 Ponowne spojrzenie na kwestię periodyzacji cmentarzyk kloszowych z Mazowsza i Podlasia, [w:] *Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Razem czy osobno?*, Warszawa, s. 127 – 141.

Gładki M.

- 2002 Wstępne wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych na st. II w Wyszemborku, gm. Mrągowo, woj. warmińsko – mazurskie w latach 1999 – 2001, [w:] *Badania archeologiczne w Polsce północno – wschodniej i na zachodniej Białorusi w latach 2000 – 2001*, Białystok, s. 189 – 205.
- 2003 Osada i miejsce kultu ludności kultury kurhanów zachodniobałtyjskich na stan. II w Wyszemborku, pow. Mrągowo, w świetle badań wykopaliskowych w latach 1995 – 1997, [w:] *Studia Galindzkie*, Warszawa, s. 13 – 49.

Grygiel R.

- 1993 Sytuacja kulturowa w późnym okresie halsztackim i wczesnym lateńskim w rejonie Brześcia Kujawskiego, [w:] *Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Razem czy osobno?*, Warszawa, s. 319 – 361.

Grażawski K., Kołosowski P.

- 2001 Wczesnośredniowieczny kompleks osadniczy w Brodnicy–Michałowie w świetle dotychczasowych badań archeologicznych, „*Pomorania Antiqua*”, t. XVIII, s. 296 – 301.

Kruppe J.

- 1981 *Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.

Morysiński T.

- 2004 Z problematyki badań nad średniowieczną ceramiką Wilanowa, [w:] Monument. Studia i Materiały Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, Warszawa, s. 161 – 175.

Muzolf B.

- 2002 Wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych na terenie odkrywki „Szczerców” KWB „Bełchatów” SA na stanowisku nr 12 w Grabku, gm. Szczerców, woj. łódzkie. Kompleks osadniczy z okresów halsztackiego i lateńskiego, [w:] Badania archeologiczne na terenie odkrywki „Szczerców” KWB „Bełchatów” SA, Łódź, s. 121 – 385.

Radosław Pachocki, Paweł Uściłko

Multicultural settlement at site 1 in Ropuchy (AUT A1 – 151), Pelplin commune, Pomerania province.

Summary

Site 151 in Ropuchy, Pelplin commune, Pomerania province, is situated in East-Pomerania Lake District, in the valley of Węgiernuca river, the left tributary of Wierzyca, at the foot and on the W slope of morainial hill (Fig. 1**).

Archaeological rescue excavations were carried out by the team of National Center for Historical Monument Studies and Documentation, led by M. Gładki. The principal orderer was the Gdańsk Archaeological Museum.

Between 30.08 – 31.10.2003 the area of 80 ares was explored; 163 features were discovered, dating back to Early Iron Age (26), LMA and modern era (9). The chronology of 128 features, considering lack of archaeological material, remains unclear. 2997 pottery fragments and 21 separated relics were documented.

Pomerania culture settlement, dated to Hallstatt D – Early La Tène Period, is represented by 24 farming pits, single hearth and 4 post-construction buildings. Numerous fragments of clay vessels were collected (Fig. 3).

The full bloom of this site's settlement took place in LMA and modern era. 2725 pottery fragments (Fig. 4-5) and 21 separated relics were documented. The presence of so many LMA relics can be explained the location of the site – it is situated in the proximity of river passage on the route connecting Pelplin and Starogard Gdański.

Figures

Fig.1. Ropuchy, site 1 (AUT A1 – 151), Pelplin commune, Pomerania province. Location of the site on the route of A1 motorway.

Fig. 2. Ropuchy, site 1. Joint plan of the site and chronological division. Caption: EIA – Early Iron Age; LMA – Late Middle Ages, MOD – modern era, CUN – chronologically undefined.

Figures, referred to in the text as (*), are included on a separate sheets under the cover of the volume; those marked (**) are placed on colour pates at the end of the volume.

- Fig. 3. Ropuchy, site 1. Fragments of Pomerania culture vessels recovered from features 37, 42, 51, 54, 68, 129, 130.
- Fig. 4. Ropuchy, site 1. Fragments of LMA vessels recovered from features 6 – 9, 16, 22, 27.
- Fig. 5. Ropuchy, site 1. Fragments of LMA and modern vessels recovered from features from layer 2.